

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра філософії та соціології

ВАРШАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра риторики і комунікації

**РИТОРИКА:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА
ПРАКТИЧНІ
АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЇ**

Монографія

Суми 2015

- вироблення стандартів сестринського догляду.

Ці методи допомагають розвивати навички спілкування з усіма категоріями хворих.

Елементи комунікації включаємо у всі алгоритми виконання сестринських маніпуляцій із урахуванням різноманітних аспектів діяльності медсестри. Наприклад: один – це збір інформації для постановки медсестринського діагнозу. Обстеження пацієнтів починають з розпитування, метою якого є отримання від хворого даних про його хворобу та пов'язані з нею відчуття. Хоча анамнестичні дані носять певною мірою суб'єктивний характер, однак вони відіграють ключову роль у встановленні діагнозу.

У процесі лікування і спілкування між пацієнтом і медичним працівником, зазвичай, встановлюється одна з наступних моделей комунікативної взаємодії: *авторитарна; партнерська; контрактна; маніпулятивна; особистісно-орієнтована; чергувально-командна.*

Значне місце в професійній діяльності медсестри займає консультування, оскільки є головним етапом надання допомоги пацієнтам та використовується у всіх сферах медицини. Тому ми використовуємо на заняттях ще один спосіб формування комунікативних навичок – медичне консультування – це конфіденційна бесіда, що вимагає двостороннього спілкування і концентрується на індивідуальних потребах пацієнта. Для поглиблення сформованих навичок спілкування ми використовуємо науково-комунікативні компетентності, такі як володіння комп'ютерними технологіями, підвищення свого фахового рівня засобами Інтернету.

Використовуючи навчання через рефлексію (осмислення) власних дій, ми даємо можливість нашим студентам не тільки здобувати вміння та навички, а й вчимо їх мислити, відстежувати свої дії та досвід інших, отримувати додаткову інформацію, робити глибокий аналіз і бути комунікабельними.

Вміння розумно і гарно говорити, мистецтво спілкування цінувалося і цінуватиметься скрізь і завжди. Якщо людина хоче йти шляхом самовдосконалення, щоб бути кориснішою і приємнішою для інших людей, вона має постійно поглиблювати і розвивати свою комунікативну компетенцію та вдосконалювати майстерність спілкування. «Ніщо так не виказує походження, освіти, самодисципліну й виховання так швидко і промовисто, як слова, що ми їх уживаємо, і те, як ми їх вимовляємо» (Е. Поуст).

Висновок: Використовуючи різноманітні форми й методи комунікативної компетентності при навчанні дипломованих медичних сестер, вчимо вмінню навичок співробітництва, вмінню висловлюватись та активно слухати, вести діалог з пацієнтом, здатності до емпатії,

спроможності у різних нестандартних ситуаціях займати адекватну позицію, умінню активно й тактовно співпрацювати з колегами.

Пропонуємо в навчальних програмах враховувати аспекти формування у студентів комунікативної компетентності як важливої складової професійної компетентності лідера, наставника.

Література:

1. Болошова В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О., Темрух С. В. Загальна психологія: Практикум. – К.: Кара-ель, 2013. – С. 112-185.
2. Максіменко С. Д. Загальна психологія. – Вінниця: Нова книга, 2004. – С. 204-213.
3. Менделевич В. Д. Клиническая и медицинская психология. – М.: МЕДпресс, 1988. – 285 с.
4. Гадевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – К.: Знання, 2008. – С. 21-22.
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К.: Академ видав., 2006. – 352 с.

І.В. Кириш – доц., к.ф.і.ос.н.
(Суми)

РОЗВИТОК РИТОРИКИ У ШКОЛАХ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ТА КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

В Україні з самого початку її заснування та становлення як держави існувала потреба у всебічно освічених, здатних до управління кадрах. Вже за часів Київської Русі постала проблема підвищення рівня освіти, бо виникла гостра потреба у людях, які б вміли самостійно мислити, переконувати живим словом, спонукати до дій в ім'я торжества істини, добра, краси. Такою життєдайною силою була риторика – наука і мистецтво переконуючої комунікації.

Значно зростає вагомість розвитку риторики, коли київські князі та княгині починають вкладати значні кошти у розвиток освіти та риторики з метою формування національного інтелекту і національного ресурсу. Наприклад, київський князь Володимир Святославич, який згадується у літописі від 972 р., у Новгороді наказав створити школи і навчити грамоті 300 дітей. Різвитку освіти та риторики також сприяли розширення дипломатичних та торговельних зв'язків Київської Русі з Візантією та іншими країнами, що також потребувало високоосвічених кадрів, які б самостійно мислили та вільно володіли словом. З метою підготовки освічених кадрів при Софії Київській, князь Ярослав Мудрий, у 1037 р., створив школу нового типу. Навчалися в ній діти на вищій знаті Київської Русі, діти самого Ярослава, а також іноземці

— претенденти на корони королівств, такі як діти англійського короля Едмунда Залізної Руки, угорський король Андрій, наступник датського престолу Герман, норвезький конунг Гаральд, син норвезького короля Олаф та інші. Та треба зазначити, що і самі київські князі були освіченими, наприклад, Володимир Мономах володів п'ятьма мовами. Ярослав Осмомисл знав вісім мов, за що славилися вони як «книжні мужі». У літописах того часу згадується про школу, яка була відкрита онукою Ярослава Мудрого Ганною (Ганною) Всеволодівною при Андріївському монастирі у Києві.

У школах Київської Русі навчали: читати, писати, рахувати, співати, писати ікони, переплігати книги, оволодівали схематикою. Таким чином, ми бачимо, що за часів Київської Русі досить розвинутою була освіта та риторика, бо держава потребувала освічених кадрів і робила усе можливе для того, щоб розвивати їх. Про це свідчить той факт, що самі наші князі та княгині були дуже освіченими особами, і школи Київської Русі славилися своїми методами та результатами навчання, бо сюди приїздили вчитися діти королів з-за кордону.

Великі риторичні багатства зберігаються в рукописних відділах бібліотек: у великих містах України, осередках науки і культури, адже у XVI-XVII ст. риторика була традиційною шкільною дисципліною.

У Києві і світню справу здійснювало братство при Богоявленському монастирі на Подолі. Київське братство заснувало школу, яка спочатку була розташована у Лаврі. Братчики Київського Богоявленського братства і гетьман реєстрових козаків звернулися до Петра Могилу з проханням об'єднати всі школи в одну. Пізніше з його ініціативи братська школа перетворилася у вищий навчальний заклад, який дістав назву Києво-Могилянський колегіум і у XVII-XVIII ст. відіграв визначну роль у розвитку освіти та риторики на Україні.

Академія ставила високу і благородну мету: тут «наук визвольних навчаються звідти підпору церкві православної і вівчизні необхідну творчість» [4]. Академія мала глибоко національне спрямування, брала за взірць систему і методи навчання кращих західноєвропейських університетів і академій. У ній викладали «сім вільних наук»: граматику, піїтику, риторику, арифметику, геометрію, філософію, музику. Протягом XVII-XVIII ст. у Києво-Могилянській академії було накопичено великий досвід виховання і навчання українських риторів. Курс світової риторики читався на ідейній основі античності, патристики, схоластики, нав'язу і деяких ідей просвітництва.

У курсі риторики прогресивні вчені, такі як Ф. Прокспович, М. Довгалевський, І. Галятонський виховували у молоді істинне почуття патріотизму на прикладах вітані, панегіриків відомим громадсько-політичним діячам, таким, як Петро Могила, кошові отамани та

інші. Риторика в академії була самим популярним предметом, так як мала постійне практичне застосування: студенти створювали ораторські промови, орації, шкільні драми, інтермедії, при цьому самі вони та викладачі академії були бажаними учасниками багатьох урочистих громадських та церковних подій.

Метод вивчення риторики в академії був таким: студентів вчили створювати промови (судові, панегіричні) та писати листи (вітальні, поздоровчі, дякувальні, прохальні, прощальні). Церковного красномовства навчали лише бажаючих, бо студенти-риторики вважалися світськими людьми. Вони активно вивчали твори римських, грецьких класиків риторики. Підручники в академії були рукописними, бо кожен викладач мусив складати свій курс лекцій. Першим друкованим підручником став курс лекцій професора Іоаннія Галятовського (1659 р.) під назвою «Наука або Спосіб зложеня казаня».

Також відомим викладачем академії був Ф. Прокопович, який у своїх лекціях висловив нові погляди на світ і суспільство, збагачені як античною давньогрецькою і римською спадщиною, так і новітніми ідеями західноєвропейських сучасників. Він розтлумачує нові поняття, цитує безліч творів в оригіналі, майстерно викладає матеріал, шукає по селах і містечках України здібних, охочих до навчання юнаків. Курс риторики розглядався як унікальна наука про слово взагалі. Прокопович ставить великі вимоги до таланту, знань і мовних умінь оратора; стверджує, що з красномовства походить багато благ громадських, приватних і божественних, багато вигод людського життя; вважав, що посольська служба потребує допомоги красномовців, щоб захистити державу, зберегти її авторитет і не вдатися до зброї.

Ф. Прокопович також розвивав свою теорію риторичного ідеалу, сформованого ще Цицероном і Квінтіліаном. Цицерон найголовніше у риторичному ідеалі вважав обдарованість, талант, потім – винахідливий розум, сприйнятливий і тривку пам'ять, і вже за ними – знання, досвід. Ф. Прокопович же наполягав на національній користі красномовства: риторика, вважав він – це захист інтересів країни, її авторитету, заохочення молоді до подвигів.

Метод риторики він убачав у тому, щоб навчити, як оратору у своїй промові за допомогою оволодіння мистецтвом слова дати відповіді на важливі запитання й переконати, що ці відповіді є правильними. Оратори повинні вміло розпочати виклад, бути поважними у повчанні, дотепними у розважанні, сильними і багатослівними у зворушенні, оратор, вважав він, підбирає стильне на свій розсуд, а з вимогами обставин. Прокопович конкретно розробив поради до основних частин промови: вступ обов'язково має бути майстерним, влучним, дотепним від нього залежить перше враження слухачів про промовця),

розповідь має бути чіткою, стислою (короткою), вірогідною, приємною, напруженою. Це досягається психологічно-образною мовою і відсутністю зайвого. Обґрунтування думки – друга частина викладу – досягається завдяки умлому розміщенню доказів трьома способами: природний (за часом та місцем); довільний (за вибором); мистецький (за законами стилю, підстилю, жанру). Завершення промови мало складатися з двох частин: переліку сказаного (підсумок) і збудження почуттів.

Професор Ф. Прокопович визнав і описав такі функції риторики: соціально-організаційну (засіб агітації, мобілізації); культурно-освітню (життя народу, країни), одержання нових знань, збудження почуттів, формування громадської думки, вплив на них тощо. Дослідником красномовства Ф. Прокопович вважає природу, мистецтво (талант), освіту, тренування, наслідування, поділив він також і античні поняття міри в усьому, міри як естетики середини, в якій повинні сходитися і поєднуватися всі крайнощі.

Надзвичайно корисним і повчальним є розділ “Почуття” з “Риторики” Ф. Прокоповича, який виховував у своїх учнів-риторів (в їх ораторських виступах) такі почуття: любов, тривога, надія, ревність, радість, гнів, гордість, жаль, страх, жах, обурення та ін., чим обґрунтував психологічну культуру оратора, який має бути талановитим мистцем, щоб у душі слухача збудити необхідні почуття.

Ф. Прокопович та його послідовники творчо використовували досягнення античної риторики – вчення про три стилі. Завданням і метою високого стилю він вважав хвилювати аудиторію, для чого підбираються сильні емоції, величаві способи викладу: часті метафори величаві фігури. Квітчастий стиль має приносити насолоду, для чого вживаються гарні способи вислову: часті тропи, легкі почуття, помірковані сенсації, дотепні вислови. «Низький стиль служить для початку і вживається у розповідях, якими ми повчаємо інших. Він виключає сильні емоції, рідко вживає фігури, тропи, буденні справи, то май на увазі, що навчання вимагає низького стилю, розсередження – середнього, а зворушення – високого» [1, с. 89].

Великий гуманіст також закликав учених академії до формування самостійного мислення, мріяв про генерацію українських “знавців, а не крамарів науки” [2, с. 158]. Чотири книги риторики Ф. Прокоповича містять поради, зауваження, рекомендації, зразки складання промов, листів та історій. Серед професорів Києво-Могилянської академії він першим вводить до курсу риторики розділ про написання історії з метою увічнити історію своєї Батьківщини. Прокопович розробив методику епістолярію і сам був великим майстр

ром цього жанру. Стиль листів, як вважав Ф. Прокопович, має бути не ораторським, а спокійним, розсудливим.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що розвитку освіти та риторики на Україні сприяли школи, які були відкриті за часів Київської Русі, а також братські школи та Києво-Могилянська академія. Велика роль при цьому відводиться талановитим вчителям риторики того часу, таких як Ф. Прокопович, М. Довгалевський, І. Гулятовський.

Література:

1. Мазлюк В. П. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні / В. Г. Маслюк. – К.: Наук., думка, 1982. – 236 с.
2. Письма Ф. Прокоповича Труды Киевской Духовной Академии. / Ф. Прокопович. – 1867, т. 1. Письмо 3-е. – С. 158.
3. Прокопович Феофан. Філософські твори: Т. 1. Про риторику мистецтво / Ф. Прокопович. – К.: Наук., думка, 1979. – 512 с.
4. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія. Суспільно-політичні й ідеологічні передумови виникнення вищої освіти на Україні / З. І. Хижняк. – К.: Знання, 1991. – 80 с.

**Т.М. Сібякіна – м.и.с.
(Чигирин)**

ЗАМОВНІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ: МАГІЧНА СИЛА СЛОВА

*Будь-яка думка, виражена словами,
є сила, дія якої неможлива.*

Л. М. Толстой

Кожен із нас використовує вербальну (словесну) магію навіть не задумуючись про це. Так, при зустрічі з людиною ми говоримо «доброго дня» або «доброго здоров'я», «здравствуйте». Це нехитрі магичні формули якими ми себе і зустрічного налаштуємо на добрий лад та бажаємо здоров'я. Вони зародилися в народі і дожили до наших днів. Такі вислови як «йди до біса», «а щоб < > очі повилазили», «щоб < > пусто було» та ін., теж мають відповідне магичне навантаження, то ж треба добре подумати перш ніж їх застосовувати. На Черкащині медики розповіли нам, що не можна на «лякую» від хворого відповісти «на здоров'я», адже тоді ти віддаєш своє здоров'я. Треба говорити «одужуйте» [записано: с. Будище, Черкаська обл.]. Тож і сьогодні віри в магичну силу слова займає вагомe місце в уявленнях українців і потребує подальшого дослідження.